

Діна Фоменко

Невідома акварель Василя Григоровича Кричевського

У статті вперше публікується невідома акварель Василя Григоровича Кричевського, що зберігається у відділі образотворчих мистецтв Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Художник покинув Україну, незважаючи на хворобу і свій похилий вік, бо знав достеменно, яка доля чекає на Батьківщині його, родину, художні твори, що він створив на довгому шляху.

Він поїхав з України, щоб потім там, на чужині, малювати й малювати рідну землю і через кілька років піти з життя у далекій Венесуелі. П'ятдесят років минуло відтоді.

Засновник всесвітньовідомої династії українських митців, оригінальний український живописець, архітектор і графік, самобутній майстер декоративно-прикладного мистецтва, художник театру, кіно, творець українського національного стилю, співзасновник Української Академії мистецтв (1917); професор Київського художнього інституту (1921–1941), автор маюнка Державного герба України — тризуба (1918), Василь Григорович Кричевський народився 1872 року в селі Ворожба, що біля Лебедини на Слобожанщині.

Життя художника склалося трагічно. Двічі йому довелося бути свідком втрати усього творчого доробку. Спочатку це сталося 25 січня 1918 року¹ під час обстрілу Києва з бронепотягу більшовиків. Пожежа повністю знищила майстерню В. Кричевського на останньому поверсі будинку Михайла Грушевського по вулиці Панківській № 9, де на той час зберігалося біля п'ятдесяти великих і сотні менших його полотен, багато етюдів, десятки альбомів з етнографічними замальовками України та цінні колекції, дбайливо зібрані Василем Кричевським. Детальний опис знищеного знаходимо у мистецтвознавця Федора Ернста. Тут і українські килими XVII–XVIII ст. (80 одиниць), і килими турецькі, перські та середньоазійські — серед яких були унікальні пам'ятки XVI–XVII ст., і

¹ Павловський Вадим. Василь Григорович Кричевський. Життя і творчість. — Нью-Йорк, 1974. — С. 41.

Фоменко Діна Дем'янівна, н. с. відділу образотворчих мистецтв НБУВ.

одна з найкращих колекцій кольорового українського скла, починаючи з великокняжої доби (100 одиниць), і дорогоцінний посуд, і українські срібні чарки (біля 50 одиниць), і мідні гравірувальні дошки, в тому числі роботи Григорія Левицького, гравюри старої київської школи, старовинні українські гравіровані портрети, зразки церковного гаптування, починаючи з XVII ст., а також велика колекція української кераміки (близько 500 одиниць)².

Хвала Богові, що Василь Кричевський встиг винести з палаючого будинку доньку, якій було тоді лише двадцять днів. Приголомшений, він довгий час зовсім не міг малювати, але згодом знайшов у собі сили стати до роботи.

А потім було нове страхіття — Друга світова війна. Наприкінці 1943 року, десь у Словаччині, Василь Кричевський знов втратив увесь свій двадцятип'ятирічний доробок (досить пригадати, що на свою персональну виставку 1940 р. художник відібрав 1055 творів). Митець стоїчно переніс цей страшний удар долі, продовжував працювати і навіть намагався з пам'яті дещо з втраченого поновити.

Не краща доля спіткала твори художника, що лишилися в музеях України і які держава мала би зберігати для майбутніх поколінь. Багато з них не обійшли своєю «увагою» ті, хто вилучав з музеїв і бібліотек «антирадянські націоналістичні» твори так званих неблагоннадійних митців до створених у 1939 р. спецфондів. До таких «неблагоннадійних», певна річ, належав і Василь Кричевський, бо на своїй українській землі був українським митцем від Бога.

Можемо уявити собі, як саме це відбулося, на прикладі Львова, про що йдеться у виданні «Каталог втрачених експонатів Національного музею у Львові» (1996). Так, 1952 р. протягом трьох днів з 31 липня по 2 серпня тільки з одного Національного музею у Львові було вилучено, а потім спалено у двох печах спец-

² Блакитний Євген. Василь Григорович Кричевський: Доповідь на пленарній конференції і відкритті виставки В. Г. Кричевського 29 грудня 1962 року до 10-ліття його смерті. 1952–1962 рр. — Нью-Йорк, 1963. — С. 24–25.

сховища, яке знаходилося у львівській бібліотеці АН УРСР, 1728 експонатів. Серед них «зайвими» і «політично шкідливими» були два пейзажі олією Василя Кричевського. Це — «Дніпро» (1916) і «Крим» (1936), третій — «Ріка Псьол у Ворожбі» — потім було знайдено під час обшуку через кілька років у одного з виконавців цієї ганьби³.

Тому кожний знайдений і введений у науковий обіг твір Василя Григоровича Кричевського є раритетним. Насамперед це стосується ранніх робіт митця — акварелей, які посідають особливе місце в доробку майстра. Ці ліричні твори, написані в імпресіоністичній манері, були тепло зустрінуті публікою і критикою, бо відзначалися надзвичайною чистотою і свіжістю колориту. Цей своєрідний стиль В. Кричевський проніс крізь роки майже незмінним.

Невелику за розміром (38,5x31) акварель Василя Григоровича Кричевського, що зберігається у відділі образотворчих мистецтв НБУВ, було передано до фондів із Всеукраїнського Центрального Кооперативного музею після його закриття 1935 р. Натюрморт датовано липнем 1909 р. Перед нами ретельно підібраний букет квітів — жовтогаряча настурція, тендітна біла лілея, ніжні рожеві троянди і в'юнка помела з серцевидним листям, відома як кручений панич. Букет квітів — у скляній посудині простої форми, яку любляв малювати митець. Лише предметний світ, «мертва натура», але яка чуттєва принадність, яка радість буття! У натюрморті ми не бачимо всіх квіток настурції, цих жовтогарячих капуцинів, як їх називають на півдні Франції. Вони ніби соромливо ховаються за рожевими трояндами, що на передньому плані композиції. Художником підкреслена декоративна природа цієї рослини з повзучими стеблами — її квітка, написана м'якими мазками пензля, трохи звисає з правого боку скляної прозорої посудини, а листя троянд майже повністю закрили її зліва. Не видно за трояндами і круглого листя настурції, м'яка зелень якого гармонійно поєднується з білим, синім та фіолетовим, нагадуючи декоративне завітчення балконів та альтанок. Стебло лілеї з п'ятьма білими квітками, зібраними у суцвіття, художник зацентрував як центр композиції і розмістив на аркуші поруч з гнучкою лозою винограду, велике, характерної форми листя якого домінує у лівій частині твору. З-під них угорі самотньо виглядає чарівна квітка помели. Декоративність твору, площинність зображення, чітка пружна олівцева лінія, яка окреслює

написані аквареллю та білилами квіти, асиметричність їх розміщення в композиції, навіть сам фон натюрморту, що грає й мерехтить усіма відтінками зеленого, синього, фіолетового і рожевого, наближують акварель до модного на той час стилю сецесії.

Орієнтація Василя Кричевського на артистичну декоративність цілком закономірна. На зламі XIX—XX ст. сецесія як художній рух з чітко визначеною ідейною програмою охопив усі види творчості, створив своєрідну «субкультуру» і в своєму прагненні до стильової всеосяжності тісно взаємодіяв з іншими художніми напрямками епохи. В боротьбі з еkleктизмом, академічним натуралізмом, сухою псевдо-реалістичною протокольністю сецесія, як своєрідний захист від потужного наступу монокапіталізму, породила новаторські ідеї, сформувала нову, незвичну стилістику⁴. Сьогодні нам

³ Каталог втрачених експонатів Національного музею у Львові / Авт.-упоряд. В. Арофікін, Д. Посацька. — К.; Л., 1996. — С. 14, 16.

⁴ Львівська сецесія: Каталог виставки із збірок Львова / Львів. карт. галерея; Авт. вступ. ст. та упоряд. Ю. О. Бірюльов. — Л., 1986. — С. 3–20.

зрозуміла сецесія з її прагненням філософськи осмислити людське життя як частку вічного життєвого потоку, з намаганням наситити твір емоційністю й зробити форму твору максимально виразною.

Детальне вивчення підписів і написів на роботі — внизу у лівому куті авторська монограма і дата фіолетовим чорнилом «4 іюля 1909» та напис олівцем на звороті картону, на який наклеєно аркуш: «В. Г. Кричевський рис у М. К. на дому» — дає підстави стверджувати, що цей натюрморт з квітів, символ любові, ніжності і чистоти, був створений як дарунок до дня народження (27 липня) Марії Костянтинівни Заньковецької. У той час Василь Григорович та Марія Костянтинівна разом працювали у тільки-но створеному в Києві стаціонарному театрі Миколи Садовського, і між ними склалися теплі дружні стосунки. Чарівна ефектна жінка, надзвичайно талановита акторка, цікава і тактовна людина, зрештою, гостинна господиня, Марія Костянтинівна не могла

не зачарувати поетичну натуру художника. До того ж місце помешкання Заньковецької було розташоване майже поруч з 4-ю гімназією (Васильківська, 98), де вчилися діти художника Василь і Микола, тож В. Г. Кричевський бував у гостинному домі актриси.

І наостанок про В. Г. Кричевського. Хочу навести слова мистецтвознавця з Канади Мілде Міхленбахс з каталогу виставки В. Г. Кричевського 1991 р.: «Василь Кричевський брав участь у культурному житті свого часу як інтелектуал і винахідник. Увібравши в себе і переробивши нові мистецькі течії, він залишив нам свою свіжу своєрідну спадщину. Він був чесним перед собою, уважним до історії і завжди вірив у владність мистецтва як культурної сили»⁵. Дякувати долі, українці можуть назвати його своїм митцем.

⁵ *Vasyl H. Krychevsky. Kyiv – Canada – Edmonton / Entering Melde Muchlenbachs. – Printed in Canada, 1992. – 2 p.*

Фоменко Д. Неизвестная акварель Василия Григорьевича Кричевского

В статье впервые публикуется неизвестная акварель Василия Григорьевича Кричевского, хранящаяся в отделе изобразительных искусств Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского.

Fomenko D. Unknown WaterDrawing by Vasyl Hryhorowych Krychevsky

It is the first publication of the unknown waterdrawing by Vasyl Krychevsky which is preserved in the Art Department of V. Vernadsky National Library of Ukraine.

Fomenko D. Unbekanntes Aquarell von Wasyl' Hryhorovyč Kryčevs'ky

Zum erstenmal wird in diesem Artikel unbekanntes Aquarell von Wasyl' Hryhorovyč Kryčevs'ky veröffentlicht, welches in der Kunstabteilung der Vernadsky-Nationalbibliothek der Ukraine aufbewahren wird.

Fomenko D. Une aquarelle inconnue de Vassyl Grygorovytsch Krytchevsky

L'article publie pour la première fois une aquarelle inconnue de Vassyl Grygorovytsch Krytchevsky conservée dans les fonds du Département des estampes et des reproductions de la Bibliothèque Nationale Vernadsky d'Ukraine.

Інформація

До 185-річчя Наукової бібліотеки Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова проведено наукову конференцію «Наукова бібліотека в сучасному суспільстві: історія, проблеми, перспективи» (29—30 травня 2002 р.). У роботі конференції брали участь представники бібліотек з країн СНД, викладачі вищих навчальних закладів, наукова громадськість міста. Урочисто відкрив конференцію ректор ОНУ В. А. Сминтин, з вітальним словом виступили представники обласної державної адміністрації та Виконавчого комітету Одеської міської ради, а також гості і учасники конференції.

На конференції працювали секції: «Стародруки та колекції у фондах бібліотек», «Загальні питання бібліотекознавства», «Інформаційна політика: нові напрями бібліотечно-бібліографічної діяльності».

У рамках конференції працював круглий стіл з питань автоматизації бібліотек «Лібер-Медіа і можливості інтеграції системи в корпоративних проєктах», відбулася презентація виставки художньої фотографії випускників та співробітників університету.